

5. Софій Н., Кавун Ю. Посібник для батьків і педагогів з обстоювання та захисту прав дітей з особливими освітніми потребами та громадської діяльності. 2006. 141 с.

6. Ферт О. Г. Педагогічні засади діяльності громадських організацій у сфері формування інклюзивної освітньої політики в Україні і Канаді : автореф. дис. канд. пед. наук. Житомир, 2016. 23 с.

Литовченко Анастасія Олексіївна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – **Косенко Ю. М.**, канд. пед. наук,
доцент

**РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ
З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ**

У статті наголошено на важливості розвитку комунікативних навичок у дітей з розладами аутистичного спектру. Описано види комунікації: вербальну та невербальну. Наголошено на необхідності адаптації дітей з РАС до вимог соціуму та мікроколективу освітнього закладу, усвідомлення соціальних ситуацій дітьми цієї категорії, передбачуваності та адекватності комунікації. Зазначені шляхи послідовності освоєння спілкування такими особами, які необхідні для повноцінної комунікації. Підкреслено важливість системи комунікації «PECS» для реалізації цих потреб.

Ключові слова: розвиток комунікативних навичок, діти з розладами аутистичного спектру, використання системи «PECS».

Lytovchenko Anastasiya Oleksiyivna

Master's student majoring in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)
Sumy State Pedagogical University
A.S. Makarenko University
Supervisor - **Kosenko Y.M.**, Ph.D. ped. Science, docent

**DEVELOPMENT OF COMMUNICATION SKILLS IN CHILDREN WITH AUTISM
SPECTRUM DISORDERS**

The article emphasizes the importance of developing communication skills in children with autism spectrum disorders. Types of communication are described: verbal and nonverbal. Emphasis is placed on the need for adaptation of children with ASD to the requirements of society and the micro-staff of the educational institution, awareness of social situations by children in this category, predictability and adequacy of communication. The ways of sequence of mastering of communication by such persons which are necessary for full-fledged communication are specified. The importance of the PECS communication system for the realization of these needs is emphasized.

Keywords: development of communication skills, children with autism spectrum disorders, use of the PECS system.

Постановка проблеми. В освітньому просторі України та світу за останні роки набирає актуальність проблема навчання дітей з розладами аутистичного спектру (РАС), вона полягає у тому, що розлади аутистичного спектру протягом останніх десятиліть привертає все більшу увагу фахівців різного профілю. Значущість цієї проблеми обумовлена, як певними досягненнями в області клінічного вивчення дітей з РАС, так і низькою вивченістю практичних питань терапії та психолого-педагогічної корекції.

Актуальність. Категорія дітей з розладом аутистичного спектру вивчалася такими дослідниками, як В. Башина, С. Морозов, Г. Сухарева, L. Kanner, M. Rutter і іншими. У сучасній психології термін РАС використовується, перш за все, зарубіжними авторами, зокрема, в класифікації DSM-IV, а також в роботах K. Hilberh, J. Vinh, Yu. Fryz K. Гілберг та іншими.

У сучасній українській психології та педагогіці, цей термін зустрічається в дослідженнях таких авторів, як Н. Івашура, Т. Куценко, К. Островська, Т. Скрипник, В. Тарасун, Д. Шульженко та іншими. Термін РАС є найбільш загальним для категорії дітей з порушенням аутистичного спектру та об'єднує в собі як класичні варіанти аутизму, так і більш легкі порушення аутистичного спектру.

За даними Американських центрів з контролю та попередження захворювань (U.S. Centers for Disease Control and Prevention) станом на 2012 рік кожна 88-а дитина у Америці має аутизм, що на 23% більше, ніж у 2010 році та на 78% вище даних 2000 року [8].

За даними Ю. Мікадзе, в Україні дітей-аутистів стає дедалі більше. Різні форми дитячого аутизму зустрічаються в 4-26 випадках з 10000, що становить 0,04-0,26% від загальної дитячої популяції. У зв'язку з цим, досить гостро стоїть питання про можливості соціалізації дітей з аутизмом. Автор вважає, що кількість розладів аутистичного спектру у дітей шкільного віку складає 0,6-1% від загальної кількості школярів [8].

Мета статті полягає у висвітленні особистості дітей з розладом аутистичного спектру, спонуканні фахівців бути уважними до їхніх неповторних проявів та врахування їх в процесі здійснення психолого-педагогічного впливу, що уможливорює налагодження продуктивної комунікації з цими дітьми.

Виклад основного матеріалу. Розлади аутистичного спектру (РАС) – це спектр порушень розвитку, при яких відзначаються порушення соціально-комунікативних умінь, обмежених інтересів і повторюваних поведінкових

актів. Це виражається в цілому ряді особливостей даної категорії дітей, але найбільші труднощі в процесі успішної соціалізації викликають порушення комунікативних умінь [2].

На сучасному етапі, розлади аутистичного спектру стають не тільки клінічною, але, в першу чергу, психолого-педагогічною проблемою. В основі адаптації дитини до вимог соціуму і мікроколективу освітнього закладу лежить зрозумілість соціальних ситуації, передбачуваність та адекватність комунікації. Практично всі дослідники феномену розладу аутистичного спектру засвідчують, що одним з головних порушень, яке перешкоджає успішному розвитку, адаптації та соціалізації дитини з даним типом дизонтогенезу, є недостатній розвиток, а також, відсутність потреби та здатності до спілкування, що виявляється в вигляді: ухилення від контакту, відставанні або відсутності мовлення, нездатності зав'язати або підтримати розмову, відсутності діалогових форм взаємодії, нерозумінні своїх і чужих переживань та інших специфічних особливостей. Зазначені ознаки особистості дітей з розладами аутистичного спектру мають спонукати фахівців бути уважними до їхніх неповторних проявів та враховувати їх в процесі здійснення психолого-педагогічного впливу, що уможливорює налагодження продуктивної комунікації з цими дітьми [6].

У дітей з розладами аутистичного спектру порушено формування всіх форм довербального і вербального спілкування, яке проявляється у віці 2-3 років. Розглядаючи спілкування через призму теорії діяльності А. Леонтьєва, можна вибудувати послідовність освоєння спілкування, необхідних для повноцінної комунікації:

- посмішки, рухові акти, вокалізації. Дитина повинна навчитися елементарним способам взаємодії з дорослим, отримати можливість повідомити про власну реакції на події навколо нього явища;

- пози, емоції, жести, предметне спілкування. Ці засоби дозволяють малюкові в повній мірі отримати можливість налагодити взаємодію з дорослими, а також повідомити про свої бажання і потреби, навчитися вирішувати низку проблемних ситуацій;

- мовленнєві операції. Цей інструмент пізнання навколишнього світу є основним. За допомогою мови дитина отримує набагато більше інформації про навколишній світ, опановує більш складні способи взаємодії з оточуючими, отримує можливість регулювати себе тощо.

На думку А. Леонтьєва, спілкування розуміється як певна сторона діяльності, а діяльність як умова спілкування. Д. Ельконін розглядає спілкування як особливий вид діяльності. Передача інформації здійснюється за допомогою знакових систем. Прийнято виділяти два види комунікації, в залежності від використовуваних знакових систем: вербальну та невербальну.

Вербальна комунікація як знакову систему використовує мову і передбачає засвоєння мови. За своїми можливостями вона значно багатша всіх видів і форм невербальної комунікації, в той же час, не може повністю замінити її. Розвиток вербальної комунікації базується на невербальній взаємодії.

Вербальна комунікація, найчастіше, здійснюється у формі діалогу, діалогічного мовлення. Таким чином, одним з найважливіших комунікативних навичок є вміння адекватно реагувати і відповідати на висловлювання співрозмовника, а також, здатність підтримати розмову на певну тему.

Невербальна комунікація передбачає використання звукової мови як засобу спілкування. Невербальна комунікація – це спілкування за допомогою міміки, жестів, пантоміміки, через прямі сенсорні чи тілесні контакти. Це тактильні, зорові, слухові, нюхові та інші відчуття й образи, отримані від іншої особи. Більшість невербальних форм спілкування в людини є вродженими і дозволяють їй взаємодіяти, домагаючись порозуміння на емоційному і поведінковому рівнях.

Фахівцями різних країн накопичено певний досвід, що дозволяє зробити висновок про те, що формування комунікативних навичок при РАС є проблемою педагогічного характеру. Активно розробляються методи корекції комунікативних навичок у дітей даної категорії (Е. Сагг, Р. Хунт, Т. Лейтон, Е. Шоплер, Л. Ватсон та інші). Перед освітньою установою є необхідність створення умов для розвитку здібностей дітей з розладами аутистичного спектру з метою їх успішної адаптації.

Одним із ефективних методів роботи в цьому напрямку є –система комунікації «PECS», розроблена L. Frost та E. Bondi в 1985 році. Це альтернативний спосіб комунікації дитини з іншими людьми.

Основна мета візуальних карток – це дати дитині можливість попросити або сказати про те, що вона хоче, що їй потрібно, або як вона себе почуває, коли вона не може це зробити за допомогою слів (мовлення) [1].

Використання системи PECS згладжує небажану поведінку і дозволяє переключити увагу в разі небажаної поведінки. Якщо застосування PECS

починає виконувати ту ж функцію, що і проблемна поведінка, то ця небажана поведінка починає зменшуватися. Дослідження вказують на те, що важливо зосереджуватися на особливостях їхньої унікальної психічної організації: специфіка сприймання довкілля; незвичність системи сигналів для комунікації з іншими, власне мовлення; схоплення інформації від людини без прямого погляду на неї, завдяки периферійному зору; тонке відчуття емоційного стану іншої людини, розуміння того, з ким і як можна себе поводити; кмітливість, переважання невербального інтелекту; прагнення до чіткої визначеності, порядку і завершеності, здатність зрозуміти чітко визначені алгоритми і правила і постійно дотримуватися; високорозвинена механічна пам'ять; вміння орієнтуватися за візуальними стимулами: малюнками, картинками, піктограмами, графіками тощо.

Зазначені ознаки особистості дітей з аутизмом мають спонукати фахівців бути уважними до їхніх неповторних проявів та враховувати їх в процесі здійснення психолого-педагогічного впливу, що уможливорює налагодження продуктивної комунікації з цими дітьми. Введення в освітній простір дітей з аутизмом – це системне явище, до якого готують як саму дитину, так і те середовище, в яке вона залучається.

Висновки. Таким чином, проблема розвитку комунікативних навичок у дітей з РАС набуває особливої актуальності. Розробка і обґрунтування системи роботи з розвитку комунікативних навичок у дітей з розладами аутистичного спектру, заснованої на вербально-поведінковому підході, ефективність якого доведена дослідженнями зарубіжних і вітчизняних вчених, на наш погляд, дадуть можливість перевести їх на більш високий і якісний рівень.

Перспектива дослідження. Подальшою перспективою нашого дослідження є розроблення і обґрунтування системи роботи з розвитку комунікативних навичок у дітей з розладами аутистичного спектру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бонди Э., Фрост Л. Система альтернативной коммуникации с помощью карточек PECS. Москва: Теревинф, 2011. С. 24–30.
2. Богдашина О. Б. Аутизм: определение и диагностика. Донецк: Лебедь, 1999. 112 с.
3. Волков Б. С, Волкова Н. В. Психология общения в детском возрасте: СПб.: Питер, 2008. С. 56–60.
4. Купчак О. М. Система логопедичної корекції з дітьми із розладами спектру аутизм. *Актуальні питання корекційної освіти*. Вип. 2. 2011. С. 11–19.
5. Лебединська К. С, Микільська О. С, Баенская Е. Р. Діти з порушеннями спілкування. Ранній дитячий аутизм. Москва: Просвещение, 1989. С. 21–24.

6. Логінова І. П. До проблем формування невербальних засобів комунікативної діяльності дітей з розладами спектру аутизму. *Логопедія*. № 2. 2012. С. 163–168
7. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность: учебное пособие. Москва: Политиздат, 1977. 304 с.
8. Микадзе Ю. В. Нейропсихология детского возраста. СПб. : Питер, 2013. 288 с.
9. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму: монографія. Київ: Фенікс, 2010. 368 с.
10. Шульженко Д. І., Шеремет М. К. Психолінгвістичні основи корекції мовлення дітей зі спектром аутистичних порушень. *Логопедія*. 2013. № 4. С. 86–92.

Московець Ольга Григорівна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Тифлопедагогіка. Сурдопедагогіка)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент
О. В. Колишкін

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ В СУЧАСНОМУ
ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ**

У статті розкрито особливості формування професійних ціннісних орієнтацій старшокласників зі зниженим слухом в сучасному освітньому просторі. Констатується, що напрямами формування професійних ціннісних орієнтацій учнів означеної нозології з урахуванням сучасних умов праці є уроки трудового навчання, позаурочна діяльність, де повинні бути створені умови для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку учнівської молоді для підготовки до майбутнього життя в умовах переходу до ринкової економіки, задоволення їхніх освітніх потреб. Такий відбір повинен здійснюватися з урахуванням інтересів підлітків означеної нозології та враховувати їх конкурентоздатність на ринку праці.

Ключові слова: формування, професійні ціннісні орієнтації, особливості, старшокласники зі зниженим слухом, освітній простір.

Moskovets Olha Hryhorivna

Master's degree 016 Special education
(Typhlopedagogy. Deaf pedagogy)
Sumy State Pedagogical University
named after A.S. Makarenko
Supervisor - Ph.D. ped. sciences, Associate Professor
O.V. Kolishkin

**FEATURES OF FORMATION OF PROFESSIONAL VALUE ORIENTATIONS OF HIGH
SCHOOL PUPILS WITH HEARING LOSS IN MODERN EDUCATIONAL SPACE**

The article reveals the peculiarities of the formation of professional value orientations of high school pupils with hearing loss in the modern educational space. It is stated that the areas of formation of professional value orientations of pupils of this nosology, taking into account modern